

Rudolf Steiner

Výchova dítěte

Duchovní věda usiluje o praktické pojetí života v pravém slova smyslu. Světlo, které vnáší do výchovy, přinese lidstvu hluboký prospěch, dříve než se člověk stane jasnovidným. Dříve než člověk přistoupí k bezprostřednímu zření, je možné se přesvědčit, že v této duchovní vědě skutečně působí životní pravdy.

Člověk vstupuje po svém narození do nového života a jeho různé schrány se vyvíjejí v různých dobách různým způsobem. Je nutné, aby vychovatel k této skutečnosti plně přihlížel. Jinak se člověk vyvíjí od svého prvního do sedmého roku a jinak v dalších sedmi letech, od sedmého do patnáctého nebo šestnáctého roku (u hochů později, u dívek dříve). A opět jiný je vývoj po patnáctém roce, nebo lépe řečeno po dosažení pohlavní zralosti.

Vývoj člověka se učíme chápat, teprve když přihlížíme k rozdílům při vývoji jeho jednotlivých těl.

Pro rodiče a vychovatele přichází v úvahu od narození do sedmého roku vlastně jen tělo fyzické. Porodem se hmotné tělo uvolnilo pro své okolí. Toto tělo tvoří před narozením součást matčina těla. Po celou dobu klíčení plyne život matky i lidského zárodku společně. Matčino fyzické tělo ukrývá hmotné tělo dítěte, což znamená, že tělo dítěte je ještě pro vnější fyzický svět nepřístupné. Teprve po narození nastává změna a na člověka začnou působit vlivy ostatních bytostí fyzického světa. Tím se však ještě nestává éterné a astrální tělo přístupné pro vnější svět.

Mezi prvním a sedmým rokem nelze z vnějšího světa na éterné a astrální tělo výchovně působit, protože jsou obě zaměstnána vytvářením vlastního fyzického těla. Veškerá činnost éterného a astrálního těla směřuje do nitra těla hmotného; obě pracují na jeho budování. Éterné tělo se začíná uvolňovat pro vnější dojmy přibližně kolem sedmého roku. Teprve pak je také možné na něho působit.

Mezi sedmým a čtrnáctým rokem se však ještě nemá působit na tělo astrální. Ublížili bychom mu tím, protože bychom mu upírali možnost působit do nitra. Nejlepší je, když v prvních sedmi letech éterné a astrální tělo nezatěžujeme a počítáme se skutečností, že v těchto letech se všechno vyvíjí samo.

Jak máme na člověka působit v prvních sedmi letech?

Vytváříme jeho smyslové orgány. Všechno, co na ně působí zvenčí, má být příznivé; všechno, co člověk v prvních sedmi letech vidí a slyší, působí na něho prostřednictvím smyslových orgánů.

Jak nejlépe na ně lze působit?

Na smyslové orgány člověka nelze působit ani učební látkou, ani poučováním, ale jen příkladem a vzorem. Je nutné dítěti poskytovat něco pro jeho smysly. To je v prvních sedmi letech důležitější než všechno ostatní. Dítě pozoruje, jak se lidé v jeho okolí chovají; pozoruje to svým zrakem. Není důležité, co se mluví, co se dítěti vypravuje jako učební látka.

Aristoteles právem říká: „Člověk je tvor, který nejvíce napodobuje.“ Nejvíce je tomu tak právě v prvních sedmi letech. Nikdy se už člověk tak nevěnuje napodobování jako v těchto prvních sedmi letech. Právě proto je nutné působit na činnost smyslů, pokusit se vybavit ji a podnítit k vlastní činnosti. Z téhož důvodu je také chybné, když dětem dáváme příliš brzy zvláště „krásně“ vystrojené loutky. Vnitřní síly dítěte se nemohou rozvinout k činnosti. Normální dítě stejně takovou hračku odmítá a nechá si raději kousek dřeva nebo něco podobného, co podněcuje jeho vnitřní činnost, fantazii a imaginaci.

Pro tělo éterné ani pro tělo **astrální** nejsou potřeba zvláštní učební metody. Je ale nesmírně důležité, aby vyšší vlivy, které vycházejí z fyzického okolí bez vědomého působení na dítě, byly příznivé. Je velmi důležité, aby člověk právě v tomto věku byl obklopen ušlechtilými, velkodušnými a srdečnými lidmi, kteří pěstují krásné a dobré myšlenky.

Takové myšlenkové útvary se vtiskují do jemnější soustavy člověka, do nitra pracujících těl.

Nejdůležitějším výchovným prostředkem je proto vzor; jak v citech, tak v myšlenkách. V prvních sedmi letech působí na dítě ne to, co říkáme, ale co sami jsme. Právě okolí dítěte se musí střežit všech nečistých a nemorálních myšlenek, vzhledem k neobyčejné křehkosti jemnějších těl vyvíjejícího se dítěte.

V době od sedmého do čtrnáctého, patnáctého, případně šestnáctého roku, tedy do dosažení pohlavní zralosti, se rodí tělo éterné. Rodí se právě tak, jako se tělo smyslově-hmotné (*fyzické*) stává při narození přístupné vlivům zevního světa. Až v tomto druhém období je nutné na éterné tělo působit.

Éterné tělo je nositelem paměti, stálých zvyků, temperamentu, sklonů, stejně jako stálých žádostí, náruživostí.

Proto je nutné věnovat éternému tělu, které se teď zrodilo, zvláštní péči, abychom vyvinuli jeho schopnosti. Je nutné působit na zvyky, na paměť, vůbec na všechno, co má člověku poskytovat trvalý základ povahy. Člověk se stává bludičkou, jestliže se v této době nepečuje o to, aby jeho povahu protkávaly jako červená nit různé zvyky, aby mohl obstát v bouřích života.

Nyní je nutné působit na paměť.

Po této době se už to, co si má člověk udržet v paměti, dostává do éterného těla těžce. V této době procítá i smysl pro umění, zvláště pak pro umění, které má co činit

s vibracemi éterného těla, tj. pro hudbu. Pokud je dítě talentované tímto směrem, je nutné v těchto letech tento talent pěstovat.

V tomto období působí na vyvíjejícího se člověka podobenství, přirovnání, schopnost srovnávání.

Pokud se však už v tomto sedmiletí snažíme pěstovat u dítěte úsudek, počínáme si nesprávně.

Právě naše doba hřeší tímto směrem na dítěti až přespříliš. Je nutné pečovat o to, aby se dítě co nejvíc naučilo. Paměť musí dostat obsah a schopnost srovnávat se musí cvičit na smyslových představách.

Dítěti je třeba ukazovat příklady velkých mužů světových dějin; ale nesmí se přitom říkat „to je u nich dobré“, „to dělali špatně“, protože to by už působilo na schopnost tvořit si úsudek. V tomto ohledu není pro dítě nikdy dost takových obrazů, které (*blahodárně*) působí na jeho éterné tělo. Přitom je velmi užitečné užívat co nejvíce symbolů. Je to doba, kdy mocně působí obsažné povídky nebo vypravování, která znázorňují lidský život v obrazech. Právě takovou výchovou se éterné tělo stává pohyblivé, ohebné a poskytují se mu trvalé dojmy. Jak byl asi Goethe vděčný své matce, že mu v této době vypravovala tolik pohádek!

Čím později se u dítěte probouzí úsudek, tím lépe pro ně.

Dítě se ale ptá, „proč?“. Tyto otázky dítěte, „jak“ a „proč“, se však nemají zodpovídat abstraktními výklady, ale příklady, symboly. A jak nesmírně důležité je najít správné symboly! Když se dítě ptá na smrt a na život, na změny, které se dějí s člověkem, lze mu ukázat příklad s housenkou a kuklou, ze které povstane k novému životu motýl.

Všude v přírodě najdeme dost obdobných příkladů pro zodpovězení i nejtěžších otázek. Obzvlášť je v této době pro dítě důležitá autorita. Jenom to nesmí být autorita vynucená. Učitel musí dosáhnout autoritu zcela přirozeným způsobem, aby v ni dítě věřilo, dříve než se mu smí rozvinout vědění.

Proto žádá pedagogika založená na novodobé duchovní vědě u vychovatele nejen intelektuální vědění, pedagogické zásady a rozhled.

Žádá také, aby byli na učitelská místa vyvoleni lidé, u kterých je předpoklad, že se stanou autoritou díky svým přirozeným vlohám. Zdá se to snad příkré? Jak bychom neměli uplatňovat tento požadavek, když na něm závisí celá budoucnost lidstva! Tak se nám otevírají výhledy na velké kulturní úkoly anthroposoficky orientované duchovní vědy.

Když člověk vstupuje do svého třetího sedmiletí, do doby pohlavní zralosti, uvolňuje se astrální tělo. S tímto uvolněním souvisí též tvoření vlastního úsudku i kritiky, stejně jako i utváření bezprostředních vztahů k ostatním lidem. Jako se probouzejí city od člověka k člověku, tak procitají i city pro ostatní okolní svět.

Nyní je člověk zralý k tomu, aby začal chápat rozumem. Uvolněním astrálního těla se probouzí cítění sebe jako osobnosti. Tehdy je na místě podněcovat v člověku snahu

po vlastním úsudku. V dnešní době se však člověk nechává zlákat ke kritice až příliš brzy. Sedmnáctiletí kritici se v dnešní době vyskytují čím dál tím častěji; jejich úsudky nemohou být jiné než zcela nezralé, protože jinak to ani není možné.

Člověk musí být starý dvacet dva až dvacet čtyři let, aby mohl samostatně usuzovat.

Od čtrnáctého do čtyřicetiletého roku má člověk využít co nejvíce možností učit se od světa. Všechno, co ho obklopuje, je pro něho příležitostí, aby se – učil. **Tak vyrůstá člověk k plné životní zralosti.**

Seznamujeme se zde s velkými zásadami výchovy, z nichž pak vyplývají nesčetné podrobnosti.

V samostatném spisu „**Výchova dítěte**“ jsem rozvedl, jak je nutné pracovat v době:

- od 1. do 7. roku: pomocí příkladů a vzorů;
- od 7. do 14. roku: prostřednictvím autority;
- od 14. do 24. roku: samostatným úsudkem.

Tím plní duchovní věda svoje kulturní poslání! Z tohoto pohledu vysvítá zcela zřejmě plodnost duchovní vědy pro život.